

QUO VADIS? DECLINUL POPULAȚIEI CARE NU POATE FI STOPAT¹

QUO VADIS? POPULATION'S DECLINE THAT CANNOT BE STOPPED

Olga GAGAUZ, *doctor habilitat în sociologie,*
Centrul de Cercetări Demografice al INCE
gagauzo@inbox.ru

Rezumat

În articol este analizată dinamica prospectivă a populației Republicii Moldova în contextul evoluției populației în țările din Europa de Est. În baza prognozei demografice elaborate de Centrul de Cercetări Demografice pentru anii 2015-2035 se demonstrează realizarea scenariului scăzut, cauza principală fiind intensificarea migrației internaționale. Sunt examinate schimbările demografice structurale, cum ar fi efectivul și proporția populației în vârstă aptă de muncă, contingentele de studenți și pensionari, fiind argumentate și consecințele majore ale acestora.

Cuvinte-cheie: *dinamica demografică, depopularea, Republica Moldova.*

Summary

The article analyses the prospective dynamics of the population of the Republic of Moldova in the context of population evolution in the countries of Eastern Europe. Based on the demographic forecast developed by the Demographic Research Centre for the years 2015-2035 the achievement of the low scenario is demonstrated, the main cause being the intensification of international migration. Structural demographic changes, such as the number and proportion of the age-old population, the contingents of students and pensioners, and their major consequences, are examined.

Keywords: *population dynamics, depopulation, Republic of Moldova*

Prognoza schimbărilor în dinamica populației este o sarcină complexă, dar cu un efort analitic, realizată de numeroase instituții, precum ONU, Banca Mondială, Eurostat, instituțiile statistice naționale și diverse centre științifice, care pe baza ipotezelor despre fertilitate, speranță de viață la naștere și migrație emit estimări despre evoluția posibilă a dimensiunii și structurii populației. Ceea ce prezintă un suport important în prognoza populației este faptul că schimbările demografice apar lent, iar structura demografică, în mare măsură, determină tendințele viitoare. Totodată, proiecțiile demografice nu trebuie să fie tratate ca o prognoză incontestabilă, mai ales în condițiile actuale, când schimbările intervin brusc, iar mobilitatea teritorială a populației crește continuu. În prezent, procesele demografice într-o țară sau alta sunt tot mai mult influențate de factorii externi, inclusiv de politici demografice și migraționale ale altor țări. S-a constatat că migrația a devenit unul din factorii cu semnificație majoră atât din perspectiva dezvoltării demografice, cât și a oportunităților de dezvoltare durabilă, chiar și securitate națională și regională [1].

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul Programului de stat (2020-2023) 20.80009.0807.21 Migrația, schimbări demografice și politici de stabilizare a situației.

În acest context, prognozele demografice urmează să fie tratate, în primul rând, ca un semnal de avertizare privind ceea ce se poate întâmpla în lipsa unor intervenții sau politici speciale. Din acest punct de vedere, prognozele demografice reprezintă un apel la acțiune pentru factorii de decizie și societate, totodată fiind și un instrument important în planificarea bugetului țării și gestiunea fondurilor publice, în elaborarea strategiilor de dezvoltare socioeconomică la nivel global, regional și local. În prezent, în majoritatea țărilor economic dezvoltate prognozele demografice oficiale elaborate de oficiile statistice stau la baza politicilor statului. În Republica Moldova, până în prezent, necesitatea și elaborarea prognozelor demografice oficiale nu este articulată de factorii de decizie ca un obiectiv important, deși tendințele demografice dezastruoase și perspectivele ce se prefigurează au fost puse de mai multe ori în discuție de reprezentanții mediului academic, inclusiv în cadrul comisiilor parlamentare și guvernamentale.

În articolul de față prezentăm pentru sensibilizare și discuție analiza prognozei demografice elaborată de Centrul de Cercetări Demografice pentru anii 2015-2035. Constatări generale ale acestei prognoze au fost publicate în raportul analitic „Analiza situației populației din Republica Moldova” [2], revenim însă încă o dată la aceasta, având drept scop urmărirea traiectoriei în dinamica demografică în anii 2015-2020, concretizarea unor indicatori și analiza unor tendințe specifice care n-au constituit subiectul publicațiilor anterioare.

Analiza situației demografice actuale din Republica Moldova și a tendințelor pentru următorii ani nu poate fi realizată decât în contextul celor la nivel regional european, dar mai ales cu referire la contextul țărilor din Europa de Est. Specificul regiunii se evidențiază prin evenimente și experiențe cu impact asupra situației demografice, printre care: transformarea socială și economică după prăbușirea sistemului comunist, întârzierea de dezvoltare aferentă, aderarea / asocierea la Uniunea Europeană (pentru majoritatea țărilor), precum și familiarizarea tot mai mare cu valorile culturale occidentale. Acești factori au condus la o scădere a ratelor de fertilitate și au provocat migrația în masă a populației aproape în toate țările din regiune. În ultimii 25 de ani populația Europei de Est este în scădere continuă, fiind un fenomen fără precedent în perioada de pace. Conform estimărilor ONU [3], la începutul anului 2020 populația regiunii a constituit circa 293 de milioane de oameni, în scădere cu 17 milioane față de începutul anilor '90 ai secolului trecut. Cel mai mult numărul rezidenților a scăzut în Bulgaria, Letonia, Lituania, Kosovo și Bosnia și Herțegovina, - cu 19% sau mai mult, Republica Moldova fiind în categoria țărilor enumerate. Doar trei țări din regiune – Republica Cehă, Slovacia și Slovenia în această perioadă înregistrează o creștere ușoară a numărului de locuitori (cu 2-3%).

În Europa de Vest se observă o tendința opusă - între anii 1990 și 2020 populația din mai multe țări s-a majorat considerabil, în principal din cauza imigrației. Astfel, populația Elveției s-a majorat cu 22%, a Spaniei cu 17%, a Franței cu 13%, a Germaniei și Italiei cu cca 5.5% [4].

Fluxurile migraționale au devenit acum forța motrice din spatele creșterii și scăderii numărului de locuitori din Europa. Țările economic dezvoltate, deși se confruntă cu îmbătrânirea demografică și fertilitatea scăzută, își completează efectivele populației pe contul imigrației, în special a populației în vârstă aptă de muncă, pe când țările ex-socialiste cu economii mai puțin dezvoltate își pierd populația în vârstă aptă de muncă. În pofida faptului că migrația forței de muncă este recunoscută ca o componentă importantă a sistemului mondial de gospodărire, care permite redistribuirea forței de muncă și utilizarea eficientă a acesteia, totuși, după cum arată dinamica demografică și indicatori de dezvoltare socioeconomică a țărilor donatoare ai forței de muncă și a țărilor recipiente, impactul asupra țărilor exportatoare a forței de muncă, în majoritatea cazurilor, se asociază cu implicații economice și demografice negative, decât cele pozitive, cum ar fi scăderea presiunii asupra pieței locale, reducerea sărăciei și remitențele. Printre cele mai elocvente exemple putem numi Țările Baltice, Bulgaria, România, Polonia și altele. Prognozele demografice ale ONU demonstrează că în deceniile viitoare, în țările din Europa de Est, declinul demografic va continua cu ritmuri rapide, numărul populației poate să se micșoreze către anul 2050 cu circa 30 mil., de la 293 mil. până la 262 mil. Cea mai mare scădere se prognozează pentru Republica Moldova – peste 40% (cu regiunea transnistreană) și Bulgaria – peste 30% [5].

Centrul de Cercetări Demografice al Institutului Național de Cercetări Economice este unica structură la nivel național care elaborează prognozele demografice. Acestea diferă de la alte prognoze prin scenariile aplicate și prin faptul că au fost elaborate pentru Republica Moldova fără regiunea transnistreană, utilizând elaborările și calculele proprii în estimarea dinamicii principalelor procese demografice (fertilitatea, mortalitatea, migrația).

Metode și surse de date

Prognoza demografică a numărului și structurii populației Republicii Moldova pentru anii 2015-2035 a fost realizată în baza estimărilor alternative ale populației realizate de O. Penina, D. Jdanov și P. Grigoriev [6], fiind bazate pe definiția de „reședință obișnuită a populației”. Conform acestor estimări, populația rezidentă de la 1 ianuarie 2014 a constituit 2911,6 mii, ceea ce este cu 42,4 mii mai mult decât populația înregistrată la Recensământul populației și al locuințelor din 2014, indicând un nivel relativ ridicat de fiabilitate a estimărilor populației utilizate pentru prognoza demografică.

Toate trei scenarii dezvoltate presupun creșterea treptată a speranței de viață, contribuind pozitiv la creșterea populației; nivelurile de fertilitate asumate se pornesc de la cel observat în anii 2010-2014, fiind mai scăzut decât cele necesar pentru reproducerea populației (2,1 copii per femeie de vârstă fertilă), astfel contribuind la scăderea populației pe termen lung. Scenariile privind migrația se pornesc de la cel observat la scăderea până la 0 pentru scenariul optimist. Datele concrete ale scenariilor prognozei demografice elaborate sunt prezentate în continuare.

Scenariul I – scăzut, pornește de la ipoteza că rata totală de fertilitate nu se va schimba și se va menține la nivelul anului 2014 – de 1,65 copii per femeie de vârstă fertilă (estimările CCD); mortalitatea se va reduce lent astfel încât speranța de viață la naștere pentru bărbați se va majora de la 64,9 ani până la 67 ani, iar pentru femei de la 73,7 până la 75,8 ani; refluxul migrațional în perioada prognozată va crește lent de la 1% până la 1,3%.

Scenariul II – mediu. Pornește de la ipoteza unei creșteri moderate a fertilității – de la 1,65 până la 1,85 copii per femeie de vârstă fertilă către anul 2035; reducerii mortalității și creșterii speranței de viață la naștere (la bărbați – până la 69,1 de ani, la femei – până la 77,9 de ani); sporul migrațional se va reduce treptat de la -1% până la -0,5%.

Scenariul III – înalt. Se bazează pe ipoteza creșterii ratei totale de fertilitate până la 2,1 copii per femeie de vârstă fertilă către anul 2035; scăderea mai semnificativă a mortalității și creșterea speranței de viață la naștere (la bărbați până la 71 de ani, la femei până la 80 de ani); sporul migrațional se va reduce treptat până la 0 către sfârșitul perioadei de prognozare.

Totodată, urmează să menționăm că traiectoria schimbărilor numărului populației este determinată nu doar de fertilitate, mortalitate și migrație, dar și de structura pe vârste a populației în anul de bază al prognozei. Impactul acestei componente asupra dinamicii populației, alături de cele trei, este destul de semnificativ. Structura actuală a populației a acumulat o inerție negativă, determinând declinul demografic continuu. Chiar dacă presupunem că rata totală de fertilitate va crește brusc până la nivelul de înlocuire a generațiilor (2,1 copii per femeie de vârstă fertilă) și se va menține la acest nivel, numărul populației va continua să scadă încă o anumită perioadă.

Prognoza demografică are un caracter analitic și vizează studierea posibilelor traiectorii ale schimbărilor în efectivul și structura populației, astfel, această prognoză prezintă mai degrabă o avertizare cu privire la scenariile posibile de evoluție demografică și nu a urmărit obiectivul de a prezice numărul populației și modificările demografice cât mai exact posibil.

Rezultatele prognozei și problemele ce se prefigurează

Rezultatele prognozei demonstrează că în următoarele decenii declinul demografic va continua, fiind determinat de structura populației care s-a format în perioada anterioară (rezultat din fertilitatea, mortalitatea și tendințele migrației), nu poate fi evitat, dar poate fi redus în dimensiune dacă fertilitatea, mortalitatea și migrația vor avea evoluții favorabile.

Conform scenariului scăzut (*Tabelul 1*), către anul 2035 efectivul populației țării poate să se micșoreze până la 2085,8 mii (cu 28,4%). Doar în condițiile de creștere a fertilității și de reducere considerabilă a migrației dimensiunile declinului demografic pot fi reduse, fapt confirmat de cele două ipoteze pe care se bazează scenariul mediu și cel înalt. Compararea rezultatelor prognozei cu datele BNS privind populația rezidentă în anii 2015-2020 demonstrează că scăderea numărului populației evoluează conform vectorului scenariului scăzut, preponderent din cauza nivelului înalt

al migrației, care s-a constatat de a fi mai înalt decât cel prognozat pentru anii 2015-2020. După anul 2015, migrația internațională a crescut, iar rata-netă a emigrației s-a majorat până la 1,5-1,8%, pe când scenariul scăzut al prognozei presupunea pentru această perioadă rata-netă a emigrației de cca 1%. În rezultatul migrației, ritmul de scădere a populației a crescut. Conform datelor BNS, populația cu reședința obișnuită la 1 ianuarie 2020 a constituit 2640,4 mii (estimări preliminare), deși a fost prognozat un număr mai mare – 2716.2 mii. Dacă tendințele migraționale în anii următori nu se vor schimba, atunci către anul 2035 populația țării poate să ajungă mai mica decât cea prognoțată pentru scenariul scăzut de 2085,8 mii.

Tabelul 1. Dinamica prognoțată a numărului populației Republicii Moldova, anii 2020-2035

	Scenariul scăzut	Scenariul mediu	Scenariul înalt
2020	2716.2	2743.2	2751.0
2021	2678.8	2714.6	2729.7
2022	2640.4	2686.1	2709.6
2023	2600.9	2657.8	2690.5
2024	2560.5	2629.8	2672.6
2025	2519.2	2602.0	2655.9
2026	2477.1	2574.5	2640.3
2027	2434.5	2547.4	2626.0
2028	2391.3	2520.9	2613.0
2029	2347.8	2494.9	2601.5
2030	2304.1	2469.6	2591.6
2031	2260.4	2445.1	2583.4
2032	2216.6	2421.5	2576.9
2033	2172.9	2398.7	2572.1
2034	2129.3	2376.8	2569.1
2035	2085.8	2355.7	2567.9

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice al INCE.

Natalitatea. Înainte de a prezenta numărul prognoțat de nașteri, vom menționa unele tendințe în evoluția natalității. Până în anii '90 ai secolului trecut, Republica Moldova s-a evidențiat cu o fertilitate destul de înaltă, asigurând reproducerea simplă a generațiilor. În comparație cu Europa de Vest, în care declinul fertilității a început încă de la sfârșitul sec. al XVIII-lea, perioada comunismului a încurajat păstrarea unor rate de fertilitate relativ mai ridicate în spațiul est european - într-un moment în care nivelul lor în Occident a fost aproape la un minim istoric. Perioada de transformare de după căderea comunismului a fost însă marcată de tendințele opuse - rata fertilității în țările din Europa de Est a cunoscut un declin semnificativ, atingând nivelurile cele mai scăzute la începutul sec. XXI, în timp ce rata fertilității în multe țări

occidentale a început să crească din nou. În ultimul deceniu se observă o convergență tot mai mare în ceea ce privește dinamica fertilității între țările din Europa de Est și cea de Vest. Totuși, în comparație cu alte țări europene, în prezent, Republica Moldova se evidențiază cu o rată totală de fertilitate destul de ridicată - 1,8 copii per femei de vârstă fertilă, un nivel mai înalt se înregistrează doar în Franța (1,87 în anul 2018). Însă numărul anual de nașteri este determinat nu numai de rata totală de fertilitate, dar și de numărul populației, în special al femeilor în vârstă de reproducere. Scăderea efectivului populației țării duce inevitabil și la scăderea numărului de copii născuți. Conform datelor BNS referitoare la populația rezidentă în anul 2019, numărul femeilor de vârstă reproductivă (15-19 ani) a constituit 628,3 mii, efectivul femeilor prognozat pentru acest an a fost de 658,5 mii, sau cu 30 mii mai mult, având la baza prognozei un efectiv al populației mai mare, decât cel estimat de BNS după Recensământul populației și al locuințelor din 2014 și anunțat doar în 2019. Dar, după cum s-a menționat deja, scopul principal al prognozei prezentate este de a arăta tendințele principale în dinamica populației, dar nu a oferi datele exacte privind numărul populației, ceea ce de fapt era imposibil în anul 2014, când pentru prognoză au fost disponibile doare datele alternative privind populația rezidentă (cu reședința obișnuită).

Conform prognozei (scenariul scăzut), până în anul 2035 efectivul femeilor de vârstă reproductivă se va reduce cu circa 24%, constituind în jur de 480 mii de femei. Important este că la vârstele cu cea mai înaltă intensitate a nașterilor (20-35 de ani) vor fi generațiile puțin numeroase născute la sfârșitul anilor '90 – începutul anilor 2000, respectiv, numărul de nașteri așteptat tot va avea o dimensiune mica. Având în vedere că este vorba de generațiile în viață, precum și de faptul că dimensiunea medie a familiei prezintă o tendință pe termen lung, este relativ ușor de a prognoza numărul nașterilor în perioada până în 2035.

În deceniile viitoare, efectivul numeric al nașterilor va fi foarte mic și nu va putea recupera declinul populației, determinat de creșterea numărului de decese ca rezultat al îmbătrânirii demografice. Conform scenariului scăzut, către sfârșitul perioadei de prognozare numărul anual de nașteri se poate reduce de două ori în comparație cu anii 2009-2010, constituind la sfârșitul perioadei de prognozare în jur de 20,0 mii de nașteri-vii, scăderea anuală de cca 3-4%. Scenariul mediu va permite o stabilizare, după anul 2030, a numărului de nașteri în mărime de circa 26 mii. Doar creșterea RTF până la 2,1 copii per femeie de vârstă fertilă și reducerea migrației până la 0 poate asigura, după scăderea continuă până în anii 2028-2030, o tendință ascendentă a numărului de nașteri până la 32,7 mii în anul 2035, acest scenariu având o probabilitate foarte scăzută, ca și scenariul mediu, după cum ne arată situația din ultimii cinci ani.

Structura populației. Prognoza demografică prevede unele schimbări în structura pe vârste a populației. În deceniile viitoare, ponderea copiilor în vârstă până la 18 ani, cu unele oscilații, va urma o tendință de scădere de la 23% în anul 2020 până la 20,5% în 2035. Ponderea celor în vârstă de 65 și peste va crește de la 13,8% în anul 2020 până la 18,3% în 2035. Efectivul populației în vârstă aptă de muncă, de asemenea, va fi în scădere, deși proporția în totalul populației se va menține, cu unele oscilații, în jur de 60%.

Tabelul 2. Dinamica prognozată a numărului nașterilor vii, mii

	Scenariul scăzut, mii	Scenariul mediu, mii	Scenariul înalt, mii
2020	31.9	33.5	35.0
2021	30.6	32.4	34.2
2022	29.3	31.4	33.4
2023	28.0	30.3	32.7
2024	26.7	29.3	32.0
2025	25.5	28.5	31.3
2026	24.5	27.7	30.8
2027	23.5	27.0	30.4
2028	22.7	26.5	30.2
2029	22.0	26.1	30.1
2030	21.4	25.8	30.1
2031	20.9	25.7	30.3
2032	20.5	25.6	30.7
2033	20.2	25.7	31.1
2034	20.0	25.8	31.6
2035	19.8	26.0	32.2

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice al INCE.

Urmează să menționăm că, în pofida scăderii numărului populației, inclusiv a contingentului în vârstă aptă de muncă, în prezent în Republica Moldova potențialul forței de muncă nu este valorificat pe deplin, acest fapt fiind determinat, în primul rând, de subdezvoltarea pieței muncii, insuficiența locurilor de muncă pentru forța de muncă calificată, precum și gradul scăzut de salarizare, ceea ce în continuare stimulează migrația de muncă. Potrivit datelor BNS, în anul 2019 efectivul populației în vârstă aptă de muncă (18-59 ani femei și 18-62 ani bărbați) a constituit 1606 mii, pe când populația economic activă a constituit doar 919 mii, din care ocupați – 872,4 mii, respectiv și rata de ocupare a forței de muncă extrem de scăzută - 40,1%. Urmează să menționăm, că pentru anul 2019 a fost prognozat efectivul populației în vârstă aptă de muncă în volum de 1627,5 mii, diferența dintre datele BNS și prognoză constituind 1,3%. Efectivul populației economic inactive (15 ani+), în 2019, a constituit 1255 mii, numărul persoanelor care primesc pensii - 696 mii, inclusiv pentru limita de vârstă - 524,5 mii. Astfel, luând în considerare aceste aspecte, în prezent, raportul dintre populația inaptă de muncă și cea aptă de muncă este destul de nefavorabil. Calculat ca raportul dintre efectivul copiilor în vârstă 0-17 ani și a pensionarilor și populația ocupată, acest indicator constituie 1,46 de persoane inapte de muncă la 1 persoană ocupată. Dacă situația pe piața forței de muncă nu se va schimba și rata de ocupare nu va obține valori optime, este de așteptat o presiune tot mai mare asupra fondurilor de pensionare și a altor cheltuieli sociale.

Conform datelor Eurostat [7], rata de ocupare medie în țările UE pentru persoanele cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani a crescut către anul 2019 până la 73,1%, iar în unele țări acest indicator a depășit 80% (de exemplu, Elveția, Suedia, Germania). În țările din Europa de Est, care înregistrează o creștere demografică ușoară, rata de ocupare este de 80,3% în Cehia, 73,4% în Slovacia și 76,4% în Slovenia. În Republica Moldova acest indicator este net inferior și prezintă un punct vulnerabil atât din perspectiva economică, cât și cea demografică.

Tablul 3. Dinamica prognozată a efectivului populației în vârstă aptă de muncă (18-59/62), anii 2020-2035

	Numărul total, mii			Ponderea în totalul populației. %		
	Scenariul scăzut	Scenariul mediu	Scenariul înalt	Scenariul scăzut	Scenariul mediu	Scenariul înalt
2020	1585	1600.2	1606.6	57.7	57.6	57.7
2021	1543.4	1563.9	1574.2	57.0	56.9	57.0
2022	1503.7	1530.3	1545	56.3	56.3	56.3
2023	1467.5	1500.9	1520.4	55.8	55.8	55.8
2024	1434.9	1475.7	1500.5	55.5	55.5	55.5
2025	1405.5	1454.4	1484.9	55.2	55.3	55.3
2026	1379.2	1436.6	1473.2	55.1	55.2	55.2
2027	1355.9	1422.5	1465.6	55.2	55.3	55.2
2028	1335.5	1411.8	1461.7	55.3	55.4	55.3
2029	1316	1402.5	1459.8	55.5	55.6	55.5
2030	1296.7	1393.8	1458.7	55.8	55.9	55.6
2031	1276.6	1384.7	1457.6	56.0	56.0	55.8
2032	1255.5	1374.9	1456.1	56.1	56.2	55.8
2033	1236.8	1368.1	1457.9	56.4	56.4	56.0
2034	1217.9	1361.6	1461	56.7	56.7	56.2
2035	1198.5	1355	1464.7	56.9	56.9	56.3

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice al INCE.

Declinul populației cauzat de ratele de fertilitate la nivel de sub-înlocuire înseamnă că fiecare generație va fi mai mică decât cea dinaintea ei. Combinat cu durate de viață mai lungi, rezultatul poate fi o creștere a raportului de dependență, ceea ce poate pune o presiune economică sporită asupra forței de muncă. Deceniile viitoare vor fi marcate de creșterea sarcinii demografice² (Fig.1), în special pe contul populației vârstnice. În comparație cu anul 2015, când sarcina demografică constituia 50,2 (persoane în vârstă inaptă de muncă la 100 de persoane în vârstă aptă de muncă),

² A fost calculat ca raportul dintre populația (0-17 ani și 65+)/18-64.

către anul 2026 acest indicator se va majora până la 67, apoi stabilindu-se în jur de 60%. Analiza dinamicii sarcinii demografice a copiilor și vârstnicilor demonstrează creșterea treptată a sarcinii demografice ce se datorează populației vârstnice de la 20,6 în anul 2015 până la 27,9 în 2035. Sarcina demografică prin copii, cu unele oscilații de creștere, către sfârșitul perioadei de prognozare se va instala la nivelul 33,5.

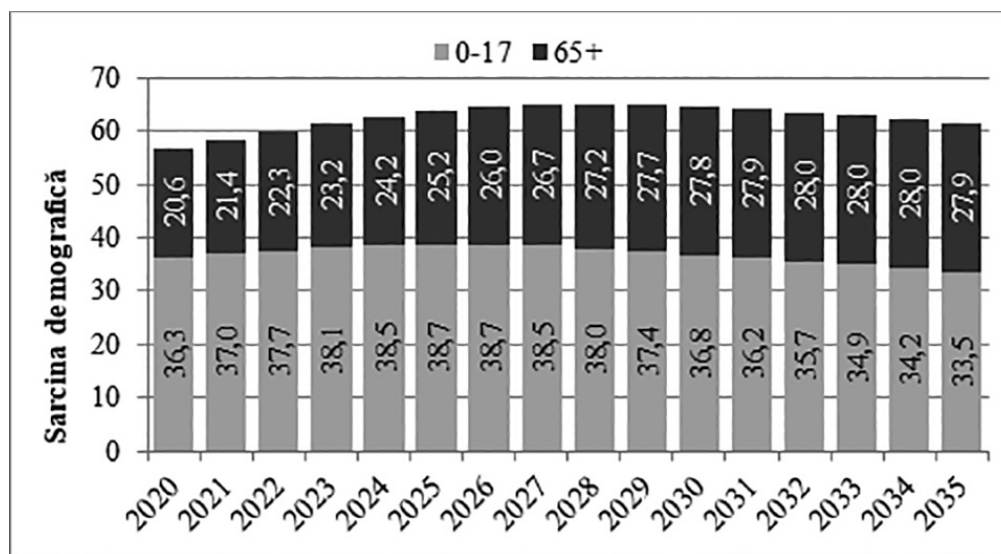

Fig. 1. Raportul de dependență a copiilor și vârstnicilor, 2020-2035

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice al INCE.

Schimbările în contingentul de studenți. Declinul populației, în special la vârste tinere, ca urmare a scăderii natalității la sfârșitul anilor 90 ai sec. XX - începutul anilor 2000, determină declinul numărului principalilor consumatori de servicii educaționale - copii și tineri. În ultimii ani, au existat fluctuații semnificative în numărul acestor grupuri, care vor continua în viitor. Trecerea generațiilor mici de la o fază a ciclului de viață la alta determină contingentul elevilor / studenților, precum și perspectivele de dezvoltare a sistemului de învățământ pentru următorii 15-20 de ani.

Dinamica numărului de persoane cu vârste cuprinse între 16 și 23 de ani afectează în mod direct dezvoltarea sistemului de învățământ profesional. De la începutul anilor '90 și până în 2006, numărul contingentului de studenți a crescut constant ajungând la 306 mii persoane³. După 2008 s-a înregistrat o scădere constantă a contingentului de elevi și studenți. În anii următori (*Tabelul 4*), cea mai mare scădere va înregistra grupul de vârstă 24-29 de ani, pe când efectivul celor în vârstă de 16-18 și 19-23, cu unele oscilații determinate de mărimea cohortelor, nu va fi supus unor schimbări mari. Urmează să menționăm, că aceste contingente se referă la cohortele în viață, respectiv, prognoza acestora prezintă un grad înalt de credibilitate. Doar intensificarea migrației tinerilor la studii în țările de peste hotare poate afecta considerabil contingentul tinerilor în instituțiile de învățământ din țară.

³ Populația cu reședință obișnuită. Calculele CCD.

Tabelul 4. Efectivul prognozat al tinerilor în vârstă de 16-29 ani, 2020-2035, scenariul scăzut (în mii)

	16-18 ani	19-23 ani	24-29 ani
2020	89.8	159.3	249.7
2021	91.3	152.3	232.2
2022	94.4	147.1	214.8
2023	97.4	143.4	198.3
2024	99.5	142.6	183.5
2025	102.2	144.1	171.0
2026	105.9	146.9	161.2
2027	108.0	151.1	153.8
2028	107.6	156.7	149.0
2029	104.8	161.6	147.3
2030	101.0	164.7	147.6
2031	100.0	167.0	149.5
2032	99.3	167.0	153.3
2033	99.2	163.8	159.3
2034	96.0	161.3	166.2
2035	92.7	158.6	170.6

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice al INCE.

O scădere a numărului de solicitanți, pe de o parte, și un nivel ridicat de furnizare a serviciilor educaționale, pe de altă parte, pot avea un impact negativ asupra calității formării profesionale. Instituțiile de învățământ se vor strădui să recruteze cât mai mulți studenți, inclusiv prin scăderea cerințelor de admitere, subminând educația profesională de calitate înaltă, în special a învățământului superior. În plus, oferta în creștere de la universitățile europene, care de asemenea se confruntă cu o scădere a numărului de solicitanți, atrage un număr tot mai mare de tineri din Republica Moldova, ceea ce, la rândul său, va afecta scăderea numărului de studenți din institutele de învățământ din țară.

Populația în vârstă de pensionare. Deși în prezent îmbătrânirea populației este articulată la nivel social și guvernamental ca o problemă cu implicații multiple, în special din perspectiva presiunii asupra fondurilor de pensionare, totuși, în comparație cu majoritatea țărilor europene populația Republicii Moldova este relativ tânără, această situație fiind determinată de menținerea unei speranțe de viață scăzute. Îmbătrânirea populației se produce numai de jos, adică din cauza fertilității scăzute. Mortalitatea contribuie la îmbătrânirea populației, în primul rând, dacă mai mulți oameni trăiesc până la vârste mai în vârstă și, în al doilea rând, dacă speranța de viață a bătrânilor crește.

În Republica Moldova, dinamica contingentului de pensionari, ca și a altor grupuri ale populației, în mare măsură este influențată de structura populației pe vârste

neuniformă. Generațiile mai numeroase sunt înlocuite cu cele mai puțin numeroase, care, la rândul lor, sunt înlocuite cu generațiile mai numeroase și așa mai departe. De exemplu, o generație mare dintre cei născuți la sfârșitul anilor 1950 - începutul anilor 1960 este înlocuită de o generație mai mică, a celor născuți în a doua jumătate a anilor 1960; următorul vârf prezintă generația născută în anii 1980. În spate se află o generație mică a celor născuți la sfârșitul anilor '90 - începutul anilor 2000 și o generație mai mare a celor născuți în anii 2008-2010.

În următorii ani, în vârsta de pensionare (Tabelul 5) vor intra generațiile numeroase ale celor născuți la sfârșitul anilor 1950 - începutul anilor 1960, ceea ce va determina unele oscilații ale numărului acestui contingent de populație. Însă un indicator mai important prezintă ponderea pensionarilor în totalul populației. Scenariul scăzut demonstrează creșterea acestuia până la 20%, scenariul mediu și cel înalt care se bazează pe ipoteze de reduceri mai consistente ale migrației arată proporții nesemnificativ mai mici ale pensionarilor. Majorarea vârstei de pensionare la femei contribuie la menținerea unor proporții relativ constante ale pensionarilor în totalul populației.

Tabelul 5. Dinamica prognozată a efectivului populației în vârsta de pensionare anii 2020-2035

	Numărul total, mii			Ponderea în totalul populației, %		
	Scenariul scăzut	Scenariul mediu	Scenariul înalt	Scenariul scăzut	Scenariul mediu	Scenariul înalt
2020	528.9	534.1	529.8	19.2	19.2	19.0
2021	534.3	540.6	537.6	19.7	19.7	19.5
2022	520.0	527.4	525.9	19.5	19.4	19.2
2023	524.1	533.0	533.2	19.9	19.8	19.6
2024	508.9	519.2	521.1	19.7	19.5	19.3
2025	509.5	521.6	525.5	20.0	19.8	19.6
2026	492.3	506.0	511.8	19.7	19.4	19.2
2027	489.5	505.3	513.4	19.9	19.6	19.3
2028	470.7	488.3	498.5	19.5	19.2	18.9
2029	465.5	485.5	498.3	19.6	19.3	18.9
2030	459.9	482.5	498.0	19.8	19.3	19.0
2031	453.6	479.0	497.3	19.9	19.4	19.0
2032	446.3	474.6	496.0	20.0	19.4	19.0
2033	438.5	469.9	494.4	20.0	19.4	19.0
2034	430.4	464.9	492.7	20.0	19.3	18.9
2035	422.4	460.1	491.4	20.1	19.3	18.9

Sursa: Centrul de Cercetări Demografice al INCE.

Notă: Calculat luând în considerare creșterea treptată a vârstei de pensionare pentru femei.

Totodată, urmează să menționăm că în structura actuală a beneficiarilor de pensii o pondere importantă constituie cei care primesc pensii de invaliditate. Dacă majorarea vârstei de pensionare nu va fi însoțită de ameliorarea sănătății populației și condițiilor de muncă, există o probabilitate de creștere a numărului de pensionari după invaliditate

Cum poate fi diminuat declinul demografic? Această întrebare a devenit retorică, provoacă îngrijorare în societate, este discutată la diferite nivele, se propun măsuri de politici după modelul țărilor europene, dar nu există nici un rezultat. Programul național strategic în domeniul securității demografice pentru anii 2011-2025 până în prezent nu a adus rezultate scontate din lipsă de finanțare a activităților planificate, dar mai ales din cauza situației socioeconomice, lipsei locurilor de muncă bine plătite, ceea ce alimentează continuu migrația

Deja mai bine de două decenii migrația de muncă servește ca o supapă de siguranță în condițiile de oportunități reduse de angajare, efectele de termen scurt sunt remitențele ridicate, care prezintă un factor important al dezvoltării socioeconomice, stimulând consumul populației și creșterea diferitor servicii. Efectele pe termen lung sunt mai puțin încurajatoare: ritmul crescut al declinului populației, mai puțină populație în vârstă de muncă, pierderea tinerilor educați și lipsa lucrătorilor calificați.

Este evident că fenomenul migrației are în mod esențial o determinare economică și atât timp cât se vor menține marile decalaje de venit și standard general de viață între țara noastră și țările europene dezvoltate emigrarea va fi importantă (doar în anii 2016-2018 emigrarea a constituit peste 100 mii). La rațiunea economică menționată se adaugă în ultimii ani, în măsură crescândă, o guvernare lipsită de transparență, competență și credibilitate, acest fapt își găsește confirmare prin gradul scăzut de încredere a populației în instituțiile de stat [8]. Incertitudinea asupra viitorului țării alimentează propensiunea populației spre emigrare, în special în rândul tinerilor.

Experiența țărilor din Europa de Est, care au luat măsuri pentru a inversa tendințele de fertilitate scăzută și emigrare, demonstrează că acestea nu s-au soldat cu rezultate scontate. Politicile familiale suferă de diferite lacune care împiedică acordarea unui suport familiilor cu copii în îmbinarea rolurilor profesionale și familiale și asigurarea condițiilor pentru o creșterea bunăstării.

Politicile care vizează întoarcerea emigranților acasă de asemenea nu a avut succes nici în România, nici în Polonia, care tot se confruntă cu o rată înaltă de emigrare. Nu au dat rezultate scontate aceste politici și în Republica Moldova. Programele de stimulare a antreprenoriatului nu au dus la un număr mare de reîntoarceri din cauza condițiilor economice nefavorabile, corupției, barierelor birocratice etc.

Experiența altor țări demonstrează că doar reducerea decalajului în nivelul de bunăstare a populației poate contribui la reducerea emigrației și îmbunătățirea situației demografice. Și în acest context, un exemplu elocvent prezintă experiența Chinei, Sloveniei și Slovaciei, țări din Europa de Est care înregistrează o dezvoltare economică rapidă, obținând o creștere semnificativă a PIB-ului, ca rezultat diferența în PIB pe cap de locuitor între aceste țări și Europa de Vest se reduce. Astfel, îmbunătățirea condițiilor de trai în aceste țări a contribuit la diminuarea emigrației, reducerea mortalității și creșterea speranței de viață, iar oportunități mai mari de angajare în câmpul muncii ar putea să asigure și creșterea fertilității.

Abordările moderne în domeniul populației atrag atenția asupra necesității de a schimba accentul de la numărul populației la calitatea potențialului uman - nivelul de educație și sănătatea umană [9]. Multe documente internaționale de politici referitoare la țările din Europa de Est atrag atenția guvernelor asupra importanței asigurării unei dezvoltări echilibrate a populației, luând în considerare vârsta, sexul, educația și sănătatea și asigurarea longevității active. Însă problema nu este deloc ușoară în condițiile migrației internaționale intensive, ale căror fluxuri și direcții sunt dificil de previzionat și necesită, de asemenea, investiții impresionante. Fiind în apropiere cu economiile europene care facilitează migrația forței de muncă și în condițiile extinderii rețelelor migraționale, Republica Moldova se confruntă în continuare cu problema consolidării capitalului uman. Totodată, experiența altor țări demonstrează că asocierea la UE, în mare măsură, a contribuit la intensificarea refluxului migrațional și agravarea declinului demografic. Cele mai elocvente exemple în acest sens sunt ale Bulgariei, Țărilor Baltice, dar și al României, care tot se confruntă cu refluxul migrațional. Se prefigurează faptul că de sine stătător în mai multe țări nu este posibil de rezolvat problema declinului demografic.

În acest context, este plauzibil că apară lucrări științifice care, pe lângă necesitatea consolidării capitalului uman și creșterii productivității muncii, ar accentua importanța abordării regionale a problemei în baza solidarității europene. Atâta timp cât se vor promova politici de recrutare a cadrelor, în special a celor bine educați din mediile economice vulnerabile, acestea vor alimenta persistența migrației care poate conduce la un dezechilibru la nivel regional [10]. Doar acțiunile responsabile ale comunității internaționale, ale guvernelor țărilor donatoare și ale celor recipiente în gestiunea capitalului uman, precum și ale organizațiilor internaționale preocupate de problemele populației pot contribui la echilibrarea dezvoltării demografice a țărilor din regiunea europeană.

REFERINȚELE BIBLIOGRAFICE:

1. TABAC T., GAGAUZ O. (2020). Migration from Moldova: Trajectories and Implications for the Country of Origin. In: Denisenko M., Strozza S., Light M. (eds.) Migration from the Newly Independent States: 25 Years After the Collapse of the USSR. (pp.143-168). Springer, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-36075-7>
2. Population Situation Analysis in the Republica Moldova. CCD, UNFPA, Chisinau, 2016, p.56.
3. World Population Prospects 2019 <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>
4. Population of Western Europe. <https://www.worldometers.info/world-population/western-europe-population/>
5. Mamolo M., Scherbov S. Population Projections for Forty-Four European Countries: The Ongoing Population Ageing. European Demographic Research Papers 2, 2009. Vienna Institute of Demography, http://www.oeaw.ac.at/vid/download/edrp_2_09.pdf
6. Penina, O., Jdanov, D. A., Grigoriev, P. Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova. MPIDR Working Paper WP-2015-011, 35 pages (November 2015). Rostock, Max Planck Institute for Demographic Research.
7. Eurostat. Statistici anuale privind ocuparea forței de muncă. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_statistics/ro
8. Barometrul Opiniei Publice, ianuarie 2019. http://ipp.md/wp-content/uploads/2019/02/BOP_02.2019-new.pdf
9. Demographic Headwinds in Central and Eastern Europe. International Monetary Fund. 2019, No. 19/12, 119 p. <http://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/16811/1/depopulation20as20a20policy20challenge.pdf>
10. Lutz W. and Gailey N. Depopulation as a Policy Challenge in the Context of Global Demographic Trends. UNFPA Serbia, 2020.